

*Jouko Kauranne, Tero Matkaniemi,
Martti K. Lehto ja Heikki Kolunen*

Lahden lyseon luja vastus

Hyvien liikenneyhteyksien varrella sijaitsevassa Lahdessa alettiin 1900-luvun alkupuolella järjestää valtakunnallisesti merkittäviä urheilukisoja. Kilpailut voimistivat urheilun harrastusta myös lahtelaisten omassa keskuudessa. Vuosina 1878–1905 toiminta keskittyi paikallisen yhteiskoulun ja VPK:n piiriin. Ennen kaikkea urheilua harrastettiin osana kesäisiä kansanjuhlia.

Lahtelainen kauppa- ja teollisuusväki lahjoitti varoja palkintoihin. Myös ensimmäisen lahjoituksen Suomen urheiluopiston perustamiseksi teki lahtelainen tehtailija Ferdinand Frigren.¹ Alueelle nousseet Vierumäen ja Pajulahden urheilukeskukset ovatkin monin tavoin vaikuttaneet urheiluharrastuksen syvenemiseen.

Köyhien poikien koulu

Lahden yhteiskoulu hallitsi paikkakunnan oppikoulu-urheilua 1920-luvulle asti, kunnes vuonna 1929 Lahden lyseo siirtyi uuteen taloonsa Lahdenkadun varrella. Vaatimattomissa oloissa Hämeenkadulla toimintansa

aloittanut lyseo kohosi nopeasti kaupungin merkittävimmäksi oppikouluksi myös urheilussa.²

Lahden lyseo oli ensimmäinen itsenäisessä Suomessa perustettu valtion koulu. Lyseota suunniteltiin jo vuonna 1905, jolloin Lahdesta tuli kaupunki. Ajan tavan mukaisesti sinne piti saada myös valtion oppikoulu. Perustaminen kuitenkin viivästyi sortovuosien ja ensimmäisen maailmansodan vuoksi, kunnes vuonna 1921 tasavallan presidentti K. J. Ståhlberg antoi asetuksen ”lyseon perustamisesta Lahden kaupunkiin”.

Aikoinaan ”lyseo” tarkoitti valtion oppikoulua ja erityisesti poikakoulua. Sellaisena Lahden lyseo toimi vuoteen 1973 asti, jolloin ensimmäiset tytöt hyväksyttiin sen oppilaiksi. Vuonna 1975 Lahti siirtyi peruskoulujärjestelmään, jolloin lyseo siirtyi kaupungin haltuun ja eriytyi Lahden lyseon lukioksi sekä Lahden lyseon yläasteeksi.

Valtion kouluna Lahden lyseo tunnettiin ”lahjakkaiden köyhien poikien kouluna”, sillä sen lukukausimaksut olivat edullisempia kuin Lahden muissa oppikouluissa. ”Lahjakkaat pojat” ja 1970-luvulta myös ”lahjakkaat tytöt” ovat menestyneet elämässään: lyseolaisia on professoreina, kenraaleina, suuryritysten pääjohtajina, kapellimestareina, kansanedustajina ja monilla muilla näkyvillä paikoilla. Lyseolaisten siteet entiseen opintojoonsa ovat myös pysyneet lujina. Siitä todisteena on aktiivisesti toimiva Lahden Lyseon Senioriyhdistys, joka kokoontuu säännöllisesti kahdesti vuodessa. Joka kerta paikalle saapuu kymmeniä osallistujia.

Voimistelu tiennäyttäjänä

Varhainen koululiikunta vaikutti keskeisesti voimistelunopettajakoulutuksen syntyyn. Jos alkeisopistoissa ei olisi ollut oppiaineena voimistelua, niihin ei olisi tarvittu alan opettajia. Koko 1800-luvun tuotiin esiin, että voimistelu oli välttämätön keino koulunuorisoa uhkaavaa fyysistä rappeutumista vastaan. Se oli perusteena myös alan opettajainvalmistuksen aloittamiselle vuonna 1882. Kun voimistelun tärkeimmäksi tehtäväksi miellettiin oppilaiden terveyden ylläpitäminen, ei näin tärkeää tehtävää sopinut jättää ”kenen tahansa huoleksi”.³

Suomen Voimistelunopettajaliitto määritteli perustamisvuonna 1912 toiminnalleen kaksi päämäärää. Yhtäältä tarkoituksena oli edistää varsin-

kin oppikoulujen välityksellä tapahtuvaa liikuntakasvatustyötä. Toisaalta tuli tukea voimistelunopettajakunnan sivistyksellisiä ja taloudellisia pyrkimyksiä. Liitto herätteli alkuvaiheessa voimakkaasti kysymyksiä sosiaalisesta liikuntakasvatuksesta. Järjestäytyneet voimistelunopettajat kokosivat tilastoja maamme urheilu- ja leikkikenttäoloista. He myös laativat Helsingin kaupunginvaltuustolle ehdotuksen kunnallisen liikuntakasvatuksen järjestämisestä.⁴

Kilpaurheilun kytkeminen liikuntakasvatukseen 1920-luvulla asetti voimistelunopettajakoulutuksen sisällön uudelleenarvioinnin kohteeksi. Jo tässä yhteydessä heräsi ajatus itsenäisestä liikuntatieteellisestä tiedekunnasta, mutta hanke ei edennyt. Tuolloiset päätöksentekijät eivät pitäneet voimistelunopettajien kouluttamista niin tärkeänä, että siihen olisi kannattanut sijoittaa niin suuria resursseja. Vasta 1940-luvulla tunnustettiin, että voimistelunopettajien koulutus ei ollut pysynyt kehittyneen liikuntakulttuurin vauhdissa.⁵

Kun liikunnanopettajien koulutus lopulta siirtyi Helsingin yliopiston voimistelunlaitokselta vuonna 1969 Jyväskylän yliopiston liikuntatieteelliselle tiedekunnalle, suurin muutos oli liikuntaan ja liikuntakasvatukseen kohdistuvan tieteellisen tutkimustyön laajentaminen. Liikuntakulttuurin ja muun yhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen kannalta on merkittävää, että voimistelunopettajakoulutuksen vaikutus ei ole rajoittunut pelkästään sen tarjoamaan koulutukseen. Maamme voimistelunopettajisto ei ole tyytynyt toimintaan yksinomaan koulujen liikuntakasvatuksen parissa, vaan voimisteluopettajat ovat vuosisadan ajan olleet voimallisesti käynnistämässä ja kehittämässä vapaaehtoista urheilu- ja voimisteluliikettä sekä muuta aatteellista toimintaa.⁶

Lujan alkutaival

Koulujen liikuntakasvatuksen merkittävänä tehtävänä nähtiin Lahden lyseon Lujan syntyhetkinä lasten ja nuorten "urheiluharrastuksen herättäminen ja kasvavan polven huomion pysyvä kiinnittäminen oman ruumiinsa kehittämiseen ja oman terveytensä edistämiseen". Kouluseuran toiminnalla pyrittiin luomaan jokapäiväisiä liikuntatapoja ja herättämään jokaiselle jäsenelle oma "liikuntakärpäsensä".⁷

Lahden lyseon urheilutoiminnan viriäminen palautuu koulun ensimmäisen rehtorin Hannes Sirolan aktiiviin urheilukauteen 1900- ja 1910-luvuilla. Sirola edusti Suomea voimistelijana Tukholman olympialaisissa vuonna 1912 ja hänen kokemuksensa ja näkemyksensä heijastuivat seuraavana vuosikymmenenä lyseolaisen urheilutoiminnan muotoutumiseen. Vaikka Sirola ei ollut voimistelunopettaja, hän oli tomissaan hyvin urheiluhenkinen. Sirola oli Lahden lyseon Lujan ensimmäinen kuraattori seuran aloittaessa toimintansa SOU:n (Suomen Oppikoulujen Urheilijat) jäsenenä vuonna 1929.

Lahti ei ollut kauppalavuosinaan eikä kaupungin ensi vuosikymmeninä muista kaupungeista poikkeava hiihtourheilukeskus. Lahdessa pidettiin "Messilän hiihdot" vuonna 1901, "kilpahiihtoja epätasaisella maalla yksityisten toimesta" muun muassa vuonna 1906 sekä pienehköjä kilpailuja Vesijärven jäällä. Salpausselän rinteillä harrastettiin mäenlaskua. Vuonna 1912 pidettiin "Lahden suuressa mäessä" mäkikilpailut, joita saapui seuraamaan noin tuhat katsojaa. Monet hyppääjät pitivät mäkeä liian suurena, mistä syystä paikalle saapui vain seitsemän kilpailijaa.⁸

Lahden lyseon Lujan Veikko Nyberg ja Simo Lehto puristavat kaksoisvoiton SOU:n kisoissa Turun urheilupuistossa vuonna 1934. Miesten juoksupaitojen rinnusta koristaa Lahden Ahkeran tunnus. (Martti K. Lehdon arkisto).

Suomalaisen urheilun kultakausi ajoittui autonomian ajan viimeiselle vuosikymmenelle sekä itsenäisyyden alkuun. Maamme ensimmäisten urheilusankareiden, kuten Hannes Kolehmainen ja Paavo Nurmen, juoksut innostivat nuorisoa. Kun Lahdesta kehittyi 1920-luvulla Salpausselän kisojen myötä maamme hiihto- ja varsinkin mäenlaskukeskus, erityisesti lahtelaisten koululaisten näkemät suomalaisten saavutukset edistivät kiinnostusta talviurheiluun.

Ensimmäiset Salpausselän hiihdot pidettiin helmikuussa 1923. Kisojen järjestelyt saivat mainetta, ja vuonna 1938 Lahti sai järjestettäväkseen hiihdon maailmanmestaruuskilpailut.⁹

Salpausselän vuosittaiset kisat innostivat poikia jäljittelemään hiihtäjinä Tapani Nikua ja Veli Saarista sekä mäenlaskussa Lauri Valosta ja Leo Laaksoa, joista jälkimmäinen oli Lahden lyseon kasvatti ja viisinkertainen Salpausselän mäenlaskun voittaja. Jo alle 14-vuotiaana lyseolaisena Laakso kilpaili Lahden Hiihtoseuran jäsentenvälisissä kisoissa, mutta harrasti mäenlaskun lisäksi myös uintia, voimistelua ja jääpalloa. Hän voitti muun muassa kahdesti nuorten rintauintimestaruuden 200 metrillä Lahden Uimaseuran riveissä.¹⁰ Pesäpallossa Lahden Mailaveikot oli Suomen parhaita seuroja. Palloilijoita ihailtiin, kun he Radiomäen kentällä pelasivat muiden paikkakuntien joukkueita vastaan.¹¹

Poikaurheilu vilkastui samaa tahtia koko maassa 1920-luvulla. Suomen ensimmäiset poikien urheilupäivät pidettiin Lahdessa vuonna 1922. Lahden lyseon käynyt professori Aimo Halila on arvioinut, että näillä päivillä oli suorastaan käänteentekevä vaikutus paikallisen poikaurheilun kehitykseen.¹² Urheilusankaruutta monet lyseon pojat pääsivät maistamaan seurakilpailuiden lisäksi koululaiskisoissa. Lujan pojat voittivat SOU:n mestaruuden joukkuehiihdossa vuonna 1929 eikä ole yllättävää, että menestystä tuli myös Lahden oppikoulujen välisissä koetuksissa. Kaikkiaan Lujan toiminta oli silmiinpistävän vilkasta koko 1930-luvun ajan. Voimisteluharjoituksia pidettiin kolme kertaa viikossa. Juhlia, joilla kerättiin varoja seuran toimintaan, oli pari kertaa lukuvuodessa. Uusina lajeina Lujaan otettiin 1930-luvulla mukaan suunnistus, sisähypytt ja telinevoimistelu. Niiden käynnistämisessä oli suuri merkitys Lujan kuraattoreiden Hannes Sirolan sekä voimistelunopettajien Ranne Ronin ja Yrjö Kalonien yhteyksillä seurakenttään.

Lukuvuonna 1931–1932 Luja järjesti kilpailuja muiden paikallisten oppikoulujen kanssa pesäpallossa, jääpallossa, luistelussa ja uinnissa sekä jalkapallossa ja hiihdossa. Seuraavana lukuvuonna SOU:n talvikisoihin Heinolaan lähetettiin viisimiehinen joukkue, joka voitti yhdistetyn hiihdon ja mäenlaskun. Lisäksi lyseo voitti koulujen välisen pesäpallo-ottelun. Lahden seudulla Luja voitti Lahti-Heinola-viestihiihdon ylivoimaisesti, samoin lyseon ja yhteiskoulun välisen massahiihdon. Vuonna 1936 Lujan joukkueet voittivat Suomen oppikoulujen mestaruudet yhdistetyssä ja mäenlaskussa. Myös jalkapallossa ja jääpallossa oteltiin voitollisesti paikallista vastustajaa yhteiskoulua vastaan. Vuonna 1938 Luja osallistui suurella joukkueella yleisten voimistelujuhlien yhteisnäytöksessä Helsingissä.

Kulttuurin kehto

Kun Jouko Kauranne (s. 1928) pääsi talvisodan jälkeen Lahden lyseon oppilaaksi, hän piti valintaansa ”onnenpotkuna”, sillä hän arvioi lyseon kaupungin parhaaksi oppikouluksi. Sota-aika toi kuitenkin muutoksia koulun toimintaan. Syksyllä 1941 lyseo oli sotasairaala, ja lyseolaiset kävivät koulua Lahden yhteiskoulun tiloissa kadun vastakkaisella puolella. Poikkeusolojen vuoksi Lujalla ei ollut toimintaa.¹³

Lahden urheiluelämä toipui sodan jälkeen nopeasti, ja uutta virikettä toiminnalle antoi uusien urheilupaikkojen rakentaminen. Kaupungissa toimi vuonna 1955 41 urheiluseuraa, joiden lisäksi kenttiä käyttivät 11 kansakoulua, 5 oppikoulua, useat nuorisojärjestöt sekä lähes sata teollisuus- ja liikelaitosta.¹⁴

Kun Lahden lyseo sotien jälkeen vapautui koulukäyttöön, sen tiloja käyttivät myös Kannaksen yhteislyseo (aikaisemmin Terijoen yhteislyseo, nykyisin Kannaksen lukio) ja Lahden keskikoulu (myöhemmin Launeen yhteislyseo ja Salinkallion lukio ja yläaste). Tilojen ahtaus ei kuitenkaan sammuttanut hämäläisten ja toimintaan mukaan tulleiden Karjalan evakoiden urheiluharrastuksia. Vahva suomalainen urheiluhenki, jota sota-aika vahvisti, innosti poikia sekä talvi- että kesäurheiluun. Jouko Kauranne kirjoitti 1970-luvulla lyseolaisten tuolloisista urheiluharrastuksista seuraavasti:

"Lahden lyseon alaluokkalaiset eivät tienneet paljonkaan Lujasta, luontoseurasta tai muista koulun kerhoista, koska meillä oli täysi työ tustuessamme opettajien ja oppilastovereitten tapoihin ja elämään oppikoulumiljöössä. Lyseolaisten liikuntaharrastus oli voimakasta mm. välitunneilla ja vapaa-aikoina. Useita lyseolaisia kiinnostivat koulun pihalla olevat kaksi rekkiä. Niissä heiluimme ja riipuimme erilaisia temppuja tehden. Välituntien aikana opimme kiepit ja kipit, joista sitten olikin meille melkoista hyötyä voimistelutunneilla. Vasta kolmannella luokalla meille alettiin puhua urheilukerho Lujasta, jonka toiminnoista sittemmin tuli eräille meistä sangen keskeinen harrastus."¹⁵

Ensimmäisistä liikuntaharjoituksista ja oman luokan kilpailuissa menestymisestä oli vielä pitkä matka Lujan jäseneksi, sillä lyseon kerhoissa toimivat yleensä ylempien luokkien oppilaat, vaikka varsinaista ikärajaa ei ollut. Kauranne on muistellut:

"Siihen aikaan Lahdessa olivat talvella hiihto ja mäenlasku suosituimmat urheilulajit ja kesällä taas pesäpallo ja yleisurheilu, jos kohta merkkejä muidenkin lajien, mm. koripallon, tulosta suosikkilistalle oli jo 1940-luvun lopulla näkyvissä. Salpausselän talvikisojen ja muidenkin tekijöiden ansiosta lahtelaisista nuorista moni harrasti, ei ainoastaan hiihtoa, vaan myös mäenlaskua ainakin pienistä hyppyreistä, jollaisia Salpausselän kaupungissa oli monella kolkalla. Itse asiassa Lujan jäsenten enempää kuin sen kuraattorin, lehtori Yrjö Kaloniemen, ei tarvinnut suuremmin innostaa poikia mainittuihin urheilulajeihin, koska talviurheilu oli Lahdessa muotia ja innostus oli pojilla 'veressä'. Luja ainoastaan kokosi nimensä suojaan Lyseon parhaat urheilijat ja järjesti säännöllisin välein kilpailuja ja muitakin tilaisuuksia, esimerkiksi illanviettoja".

Lujan iltamat olivat suosittuja. Suurin osa esiintyjistä oli lyseolaisia, mutta ilmaista ohjelma-apua saatiin myös naapurikouluista, sillä lyseon "hipat" olivat merkkitapauksia. Illanvietoissa taiteellisesti lahjakkaat oppilaat saivat tilaisuuden totuttautua esiintymään yleisölle. Kerran Jouko Kauranteen kuulutukset sujuivat muuten suunnitellusti, mutta "Glenn Millerin kuutamosenadi vaihtui kuutamosonaatiksi, kun kuuluttelin orkesterimme kappaleita." Onneksi yleisö luuli, että Kauranne oli vitsailut tahallaan.

Juhlailloista saadut varat käytettiin pääasiallisesti kilpailumatkoihin. Ruoka- tai päivärahoja ei maksettu, mutta Lujan varoista kustannettiin

matkat ja yöpyminen sekä joskus yhteisateria. Toiminnasta koituneet kustannukset olivat vähäisiä, sillä sota-aikana oli totuttu vaatimattomaan elämään. Parhaina vuosinaan Luja saattoi ostaa hiihtäjilleen suksirasvoja, kenties urheiluvälineitäkin sekä konttoritarvikkeita, joita seuran sihteeri työssään tarvitsi. Palkinnot Lujan järjestämiin kilpailuihin kerättiin lahjoituksina, jotka olivat vaatimattomia, usein pelkästään kunniakirjoja. Toimitsijat olivat vapaaehtoisia, palkattomia avustajia, ja koulun urheiluvälineitä saatiin käyttää maksutta.

Koulun kerhoilla oli yleensä johtokunta, johon kuuluivat puheenjohtaja, sihteeri, varainhoitaja sekä muita virkailijoita. Kaikki tehtävät olivat samalla kunniatehtäviä. Seuran kokouksissa ja luottamustoimissa opittiin kokoustekniikkaa, talousarvion laatimista ja sen mukaan toimimista. Lujan johtokunnan jäsenet joutuivat kantamaan vastuun seurastaan, millä oli monta etua: opittiin aktiivisiksi, suunnitelmallisiksi, vastuuntuntoisiksi, taloudelliseksi ja perehdyttiin syvällisesti kerhon toimialaan. Vastavaa oppimista tapahtui koulun muissa yhdistyksissä. Ne kaikki edustivat jotain hyödyllistä harrastusaluetta, jota aikuisetkin arvostivat. Se kohotti jäsenien omanarvontuntoa.

Lujan johtokunnassa on toiminut monen eri urheilulajin edustajia, joista myöhemmin kehkeytyi lujia edustajia elämän eri aloille. Jouko Kauranne on muistellut, kuinka "Louhimon voimistelijapojista tuli, Reijosta arkkitehti ja Ilmosta lasten kirurgi, voimistelija Pauli Puotilasta sisustusarkkitehti, yleisurheilua harrastaneesta Eero Tuomisesta tuomari, Kalle Achtésta psykiatri, Tapio Koskimaasta koulunjohtaja sekä Lehdon Taistosta ja Tapiosta kansakoulunopettajia. Talviurheilijoista tuli monta rakennusmestaria ja urakoitsijaa, kuten Viljamaan veljekset, Heikkisen Alpo ja Heinon Pentti. Aina kun lujalaiset tapaavat toisiaan, voitte arvata, mihin asioihin tarinamme kääntyvät. Luja lujitti toveruutta ja antoi itsevarmuutta myöhemmissäkin elämän taistoissa."

Mainetta ja menestystä

Monet Lujan jäsenet urheilivat samanaikaisesti myös Lahden Hiihtoseurassa, Lahden Ahkerassa ja Lahden Urheilijoissa, joista jälkimmäinen keskittyi yleisurheiluun. Lisäksi seuran edustusurheilijoita kuului maaot-

telujoukkueisiin sekä Lontoon ja Helsingin olympiajoukkueisiin. Lahden Kaleva oli TUL:n parhaita seuroja hiihdossa ja nyrkkeilyssä. Kalevan Soini Nikkinen oli ensimmäinen suomalainen, joka heitti keihästä yli 80 metriä.¹⁶

Urheilulla on henkilökohtaisen ruumiinhoidon ja tulosurheilun lisäksi ollut merkitystä myös maanpuolustukselle: sota-aikana lyseon pojat motivoituivat urheiluun maanpuolustuksellisista syistä. Pojat kunnostautuivat sotilaspoikien kilpailuissa ja ampumaharjoituksissa. Vielä tuolloin seuroissa ei osattu järjestää poikien ”treenausta” nykyajan oppien mukaan, vaan pääasiallisesti edelliset kilpailut olivat monille harjoituksia seuraavia kilpailuja varten. Ohjeita kohtuullisuuteen valmentautumisessa saatiin muun muassa Martti Jukolalta: ”Valmentautuminen ei saa tulla niin kahlehtivaksi, että jokapäiväinen työ, elämän pääsisältö ja tarkoitus, siitä kärsisi.”¹⁷

Lujan johtokunta muodostettiin yleensä ylimpien luokkien oppilaisista. Seuran sihteeri tai puheenjohtaja piti toiminnasta päiväkirjaa, mikä oli hyvää harjoitusta myöhempää seuratoimintaa varten. Tulosurheilun näkökulmasta on syytä mainita, että Luja sai talvella 1946 järjestettäväkseen SOU:n talvimestaruuskilpailut, joissa lujalaiset menestyivät edelleen hyvin. Kisoissa monet pojat ottivat osaa kaikkiin tarjolla olleisiin lajeihin. Hiihdossa lujalaiset menestyivät keskinkertaisesti, mutta mäenlaskussa tuli voitto Juha Bromanin leiskauttaessa kärkeen.

Kun liikunta haluttiin juurruttaa lyseolaisten elämäntavaksi, oli välttämätöntä, että nuorisolle annettiin tilaisuus kokeilla myös niitä uusia lajeja, joita 1940-luvun loppu toi lyseolaisten piiriin. Vuosikymmenen lopussa kirjattiin muistiin, kuinka ”viime vuosina on koripalloilu saanut yhä varmemman jalansijan lujalaisten keskuudessa. Niinpä viimevuotinen Lahden oppikoulujen koripallomestaruus jäi edelleenkin kouluumme. Pelasimme kaksi ottelua myös Riihimäen lyseota vastaan, joista ensimmäisen riihimäkeläiset yllättäen voittivat. Tappio jäi kuitenkin karvastelemaan poikiemme mieltä, siksi kunnes saimme Riihimäellä suorittaa uusintaottelun, joka päättyi Lujan selvään voittoon.”¹⁸

Lujassa harrastettujen lajien kirjo oli 1950-luvun alussa laajentunut kymmeneen. Keskiössä olivat ennen kaikkea oman keskusjärjestön SOU:n kilpailut: ”On järjestetty sekä oman koulun keskeisiä kilpailuja että otettu menestyksellä osaa Lahden ja koko Suomen oppikoulujen välisiin kilpai-

luihin urheilun eri aloilla. Seura on voittanut Lahden oppikoulujen väliset kilpailut jalkapallossa, jääpallossa, koripallossa, pesäpallossa, yleisurheilussa sekä keskikoululuokkien viestinhiihdossa. SOU:n mestaruuden mäenlaskussa sekä yhdistetyssä voitti Juhani Pääkkö, samoin seura voitti joukkue-mestaruuden. Seuralle on hankittu omat edustuspaidat. Lujan syyskauden ohjelmaan kuului myös syysjuhlien järjestäminen, joiden avulla saatiin kohentaa vilkkaalle toiminnalle tarpeellista rahavarastoa.”¹⁹

Pesäpallossa Lahti oli sotien jälkeen yksi lajin keskuksia. Lahden Maila-Veikot puolusti jatkuvasti mestaruuksiaan. Myös jalkapallossa lahtelaiset etenivät. Varmaa on, että koulupoikien jalkapalloonostusta lisäsivät vuoden 1952 arvo-ottelut lyseon viereisessä Kisapuistossa. Tuolloin kolmessa olympiajalkapallo-ottelussa kohtasivat Ranska ja Puola, Englanti ja Luxemburg sekä Turkki ja Alankomaiden Antillit.²⁰

Paikalliskamppailut, huolimatta Kannaksen Terän tarjoamasta kovasta vastuksesta, eivät riittäneet Lujan jalkapalloilijoille. Luja oli näet aktiivinen osallistuja Suomen oppikoulujen cupissa, päästen syksyllä 1955 lohkonsa loppuotteluun. Kevätlukukausi 1956 muodostui hiljaiseksi yleislakon takia. Jopa koulujen väliset jääpallosarjat jäivät kesken. Merkkitapaukseksi muodostui Helsingin Normaalilyseon jääkiekkjoukkueen jännittävä vierailuottelu, jonka lujalaiset yllättäen voittivat. Koripallo- ja voimisteluharjoitukset olivat käynnissä läpi talven, ja myös perinteiset massahiihdot järjestettiin.²¹

Yleislakko vaikutti urheiluun lähinnä siten, että jääkenttiä ei voitu ylläpitää. Sen sijaan muuta urheilutoimintaa voitiin jatkaa lähes normaalisti. Lujan toiminta 1950-luvulla painottui hiljalleen palloilulajeihin, mutta myös voimistelulla, yleisurheilulla ja talviurheilulajeilla oli kannattajia. Samaa palloilupainotteisuutta ilmeni muissakin lahtelaisissa kouluissa, ja vähitellen jääkiekko nousi nuorten mieluisimmaksi urheilumuodoksi. Teinikunnan ohella lyseossa toimivat vilkkaasti myös luontoseura, askartelukerho sekä englannin ja saksan kielen kerhot. Myös puhetekniikkaa harjoiteltiin ryhmässä.

Lahden lyseon Luja jatkoi 1960-luvulla menestyksellistä toimintaansa entiseen tapaan, mutta lajien voimasuhteet ja jäsenten määrä vaihtelivat. Oppikoulu-urheilun paikallinen kilpailu kiristyi, kun Lahteen perustettiin

uusia kouluja. Urheilulukiona nykyisin toimiva Salpausselän yhteiskoulu perustettiin vuonna 1957, Kiveriön yhteiskoulu käynnistettiin vuonna 1960, ja Mukkulan yhteiskoulu aloitti toimintansa vuonna 1965.²²

Nousujohteisuus ei ole millekään seuralle ikuista, vaikka perinteet velvoittaisivat. Seuraavina vuosina Luja ei ollut yhtä vahva enempää SOU:n kuin LOU:nkaan koitoksissa. Lujan sihteeri, mestarihiihtäjä Jarmo Laitinen kuvasi koulunsa menestystä lukuvuotena 1961–1962 tähän tapaan: ”Urheilutoiminnassa olivat ensimmäisenä vuorossa, talvi kun oli, LOU:n hiihto- ja mäkimestaruuskilpailut, joissa selvisi, että Lyseolla edelleenkin hiihtourheilussa on vankka ykkössija Lahden oppikoulujen joukossa. Toiseksi selvinnyt Salpausselän yhteiskoulu voitettiin siksi ylivoimaisesti, että on syytä todeta, että hiihto + mäenlasku + yhdistetty ovat niitä harvoja urheilun haaroja, joissa Lyseon Luja vielä on suvereeninen muihin lahtelaiskouluihin nähden.”²³

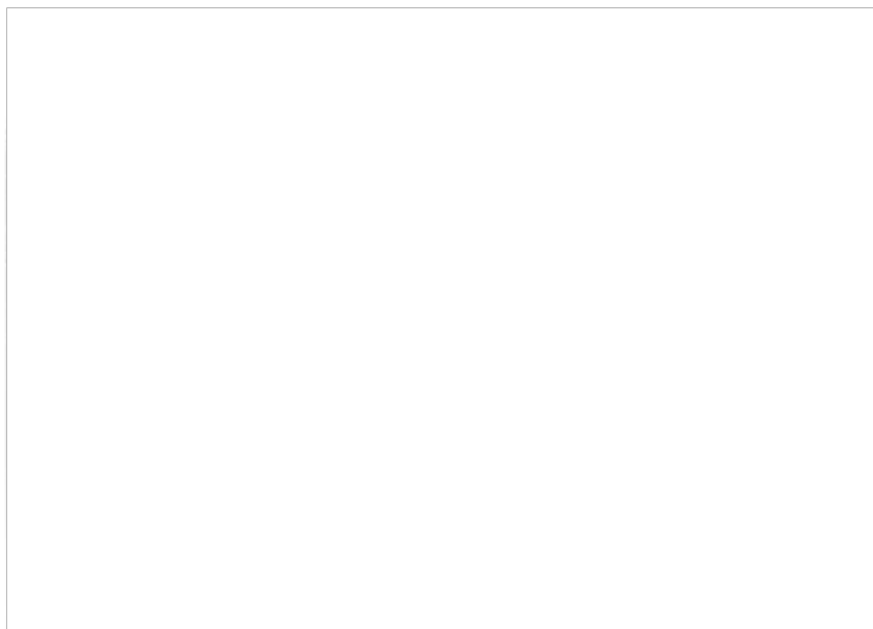
Parantuneet harrastusolosuhteet muokkasivat entisestään Lujan toimintaa. Syksyllä 1963 valmistunut lyseon voimistelusalit muodostui keskeiseksi tilaksi antaen harjoitteluun puhtia. Sali houkutteli uusia harrastajia eri lajien harjoitusvuoroille.²⁴ Lujan silloinen sihteeri Jouko Skinnari valitteli alavireisistä tuloksista, mutta myös onnistumisia päästiin kirjaamaan: ”Talvella kunnostautuivat Lyseon koripalloilijat voittaen Lahden oppikoulujen pikasarjan. Suomen oppikoulujen koripallocupista sitä vastoin pudottiin huolimatta pirteästä alusta. Katkerin tappio kärsittiin sarjatteluissa, kun hävittiin Kannakselle yhdellä ainoalla pisteellä.”²⁵

Oppikoulujärjestelmän viimeisinä vuosina uutisia kirjattiin myös hiihdosta, uinnista, tenniksestä ja jalkapallosta. Kun Kajaanissa järjestettiin SOU:n hiihtomestaruuskilpailut helmikuussa 1967, Luja lähetti matkaan viisi osanottajaa. Kilpailuselostuksessa kerrotaan, kuinka menestystä tuli ennen kaikkea poikien kymmenen kilometrin hiihdossa: ”Lyseon Eero Hämäläinen lisäsi Lyseon mainetta voittamalla kaikki 103 kilpakumppaniaan. Pekka Tamminen oli viides.” Valtakunnallisen uintipäivän pääjuhlassa Lahden uimahallissa keväällä 1967 lujalaiset osoittivat nopeutensa: ”Siellä pidentyissä kilpailussa pärjäsimme aika hyvin. Viestissä tuli tappio ja jouduimme luovuttamaan kiertopalkinnon Kiveriön haltuun.” Talkootenniksessä Luja voitti kolmannen kerran pääluokan Juha Nuotion ja Erkki Lahtisen takomana. Jalkapallossa ei vastusta löytynyt: ”SOU:n jalkapallocupissa saavutimme loistavan voiton. Loppuottelu pelattiin Kouvolan

Lyseota vastaan Kouvolassa. Voitimme sekä taidossa että kestävydessä. Ottelu päättyi eduksemme 4–2. Keväällä pidettiin Radiomäellä SOU:n viestimestaruuskilpailut. Lyseo voitti yhteispisteissä niukasti Sysmän yhteiskoulun ja samalla myös koko kilpailun.”²⁶

Kansainvälisen läpimurtonsa Lyseon Luja teki Ranskan Lillessä 2–6.7.1973 järjestetyssä Kansainvälisen koulu-urheiluliiton (ISF) koulujoukkueiden mestaruusturnauksessa, jossa joukkue voitti pronssia. Turnauksen voittajaksi ylsi Romania, jolle lyseo hävisi 3–0. Lyseo kuitenkin voitti suuren jalkapallomaan Ranskan kokoonpanon 4–0, Itävallan 2–1, Länsi-Saksan 5–4. Pronssiottelussa lyseon pojat kaatoivat Luxemburgin 7–6. Lyseon Lujan pronssimitali luokiteltiin aikoinaan suomalaisen jalkapalloilun kovimmaksi saavutukseksi.

Koulutusjärjestelmässä tapahtui 1970-luvulla mullistuksia. Peruskoulujärjestelmään siirtyminen heijastui nopeasti myös koulujen kerhotoimin-

Kouvolassa vuonna 1968 Lahden lyseon Luja voitti jälleen oppikoulujen jalkapallomestaruuden. Lujan jalkapalloilijoiden suurimpana saavutuksena voi pitää Kansainvälisen koulu-urheiluliiton (ISF) turnausta vuonna 1973, jolloin Lahden lyseo sai pronssia Romanian ja Belgian jälkeen. (Lahden lyseon lukion arkisto).

taan. Kun SOU lopetti toimintansa keväällä 1973, se lahjoitti lyseolle viirinsä kunniamaininnalla. SOU:n epävirallisen pistelaskun perusteella Lahden lyseo on ollut Suomen kaikkien aikojen paras oppikoulu urheilussa.

Luja elää

Pasi Koski ja Juha Heikkala ovat todenneet, että urheilu ja liikunta ovat niin merkittäviä elämäna alueita, että niiden tuottamiseksi on luotu omat toimintajärjestelmänsä. Eri maiden järjestelmät tietenkin poikkeavat toisistaan, mutta yleisimmin liikunta on kanavoitu toteuttavaksi muun muassa perheiden, koulujen, yliopistojen, liikeyritysten, asevoimien, valtion, kuntien tai vapaaehtoisten kansalaisjärjestöjen toimesta.²⁷

Kansallisen koulu-urheilun tutkiminen on ollut vähäistä. Tutkimuksen näkökulmasta paljon painoarvoa ei voi antaa kymmenille kouluhistoriikkeille, joissa useasti on tyydytty kopioimaan ennen kaikkea tuloksia lehtileikkeistä ja pöytäkirjoista. Tämän puutteen korjaamiseksi olisi perusteltua, että koululaisurheilun tutkimista syvennettäisiin. Yhden paikkakunnan intensiivisellä tutkimisella voidaan selvittää, millainen merkitys koululiikunnalla on ollut laaja-alaisena liikuntakulttuurin muotona.

Katsaus Lahden lyseon Lujan tarinaan kuva hyvin, kuinka koulun osuus on rajoittunut ennen kaikkea liikuntaan liittyviin sosiaaliprosesseihin. Kaikkiaan peruskoulujen ja lukioden rooli liikunnan osalta on perinteisesti ollut vähäinen. Kuitenkin tilanne muuttunut 1990-luvulta lähtien: urheilulukioverkosto sekä paikalliset urheiluakatemit sekä niiden ulkopuolisten oppilaitosten joustavuus ovat selvästi edistäneet urheilun ja opiskelun yhdistämismahdollisuuksia kaikkialla Suomessa.

Peruskoulu käynnistyi Lahdessa 1975, jonka jälkeen monet oppikoulun kerhot jatkoivat toimintaansa sekä yläasteella että lukiossa. Poikkakoulun perinteiden mukaisesti menestys Lahden koulujen ja lukioden välisissä kilpailuissa säilyi hyvänä 1980-luvulle asti. Henkilökohtaisia mestaruuksia ja kärkeisijoja saavutettiin yleisurheilussa, suunnistuksessa, hiihdossa ja uinnissa. Nykyisin seuraa elää symbolisesti. Jälleen keväällä 2009 Lahden lukiolaisten viestikarnevaalien taustalla liehuu Lahden lyseon Lujan lippu.

Lähdeviitteet

- 1 Halila, Aimo: *Lahden historia*. Lahti 1958, 434–435.
- 2 Halila 1958, 398.
- 3 Imanen, Kalervo: *Jumpasta tiedekunnaksi. Suomalainen voimistelunopettajakoulu-tus 1882–1982*. Helsinki 1982, 165–166.
- 4 Suomela, Klaus U.: *Kouluvoimistelu ja -urheilu 1937*, 36–37.
- 5 Ilmanen 1982, 172.
- 6 Ilmanen 1982, 173.
- 7 Vartia, Arvo: *Kouluvoimistelu ja -urheilu 1937*, 49–50.
- 8 Halila 1958, 444.
- 9 Halila 1958, 446.
- 10 Jukola, Martti: *Urheilun pikkujättiläinen*. Porvoo 1945, 132.
- 11 Jouko Kauranne. Lainaukset ja muistelmat on otettu hänen teoksistaan *Koulu-tietä koko elämä* (Helsinki 1994) ja *Tapahtumia ja tunnelmia suloisessa Suomen-maassa* (Helsinki 2004). Osa tiedoista on myös hänen henkilökohtaisista muis-tiinpanoistaan.
- 12 Halila 1958, 440.
- 13 Lujan vuosikertomus 1941.
- 14 Halila 1958, 654.
- 15 Jouko Kauranne.
- 16 Halila 1958, 654–655.
- 17 Jukola 1945, 67.
- 18 Lujan vuosikertomus 1948–1949.
- 19 Sama.
- 20 Halila 1958, 655.
- 21 Lyseon toimintakertomus 1955–1956.
- 22 Teperi, Jouko ja Salminen, Jari: *Yksityiskoulumatrikkeli 1872–1977*. Rauma 1993.
- 23 Lujan päiväkirja 1961–1962.
- 24 Lyseon toimintakertomus 1963–1964.
- 25 Sihteeri Jouko Skinnarin tapahtumakuvaus Lujan päiväkirjassa.
- 26 Lyseon vuosikertomus 1967–1968.
- 27 Koski, Pasi ja Heikkala, Juha: *Suomalaisten liikuntaorganisaatioiden muutos – La-jiliitot professionalistumisen prosessissa*. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaali-tieteiden laitos. Tutkimuksia nro 63. Jyväskylä.